

En
guide för
lärare

P som i poesi

Innehåll

Vad är P som i poesi?	3
Varför P som i poesi?	4
Före besöket	5
Besöket	6
Efter besöket	9
Skrivövningar	10
Poesi och skolans andra ämnen	14
Praktisk information	15

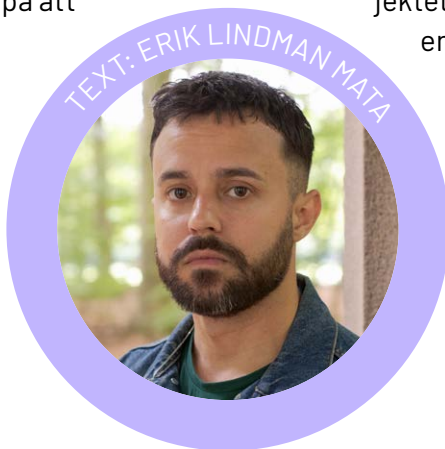
Vad är P som i poesi?

När jag gick på högstadiet hade jag en musikvikarie som hette Ivar, en ung tonsättare. Jag kommer inte ihåg exakt vad det var vi gick igenom på musiklektionerna, men en sak minns jag tydligt än i dag. Det var att Ivar spelade upp musik för oss som jag aldrig någonsin hade hört tidigare. Jag var överväldigad över att musik *fick* låta så.

Jag tänker ofta på Ivar när människor frågar mig om mina poesiworkshops. Det händer kanske inte varje gång, men tanken på att någon elev i någon klass i någon skola skulle kunna röra vid samma upplevelse som jag gjorde – den storögda förvåningen

– den stärker mig i min övertygelse om vikten av poesi i klassrummet. Varje elev kanske inte berörs djupt av en enskild skrivövning, men förhoppningen är att vi efter en workshop i poesi ska ha konstaterat detta: **att skriva poesi är att arbeta med språket på ett fritt och lekfullt sätt.** Den insikten kan i sin tur sänka tröskeln till att låna den första diktboken, skriva den första novellen, hitta in i skönlitteraturens alla vindlingar.

Detta är också kärnan i det läsfrämjande projektet P som i poesi. Workshopen är en praktisk och konkret möjlighet för skolan att genom poesin stärka elevers skriv-, läs- och tolkningsfärdigheter.

Varför P som i poesi?

Men *hur* hjälper poesin dig som lärare att stärka elevernas färdigheter?

När man diskuterar läsförståelse och läsning i skolan fastnar man lätt i fyrkantiga argument. Man diskuterar hur man kan stötta elever som har lässvårigheter, man pratar om vilka läsfrämjande insatser som behöver göras och vilket utbud som ska finnas i ett välsorterat skolbibliotek. Det är viktiga och bra frågor. Men vad händer egentligen med själva litteraturen i den diskussionen?

Alla vet att man lär sig som allra bäst när man är intresserad, och det som intresserar elever är inte abstrakta "medier och texter inom olika genrer" (som Skolverket formulerar det), utan berättelser, dikter, sagor och serier. Att P som i poesi vill sänka trösklarna till just poesin är för att vi därigenom kan bjuda in elever att nyfiket utforska litteraturen, låta dem möta böcker de annars inte hade mött och kanske få någon att bli lika förvånad som jag blev när jag hörde det lvar spelade upp för oss elever (det var för övrigt den amerikanske artisten Captain Beefhearts märkliga, tokiga bluesjazz).

Läsning utvecklas inte bara genom lästräning, utan genom att eleverna faktiskt får möjlighet att själva upptäcka litteraturen.

Tips

- **VAR GENERÖS, BÅDE MOT DIG SJÄLV OCH ELEVERNA!** Även den som inte är van vid att läsa dikter kan uppskatta, irriteras eller förundras av poesin.
- **FUNDERA PÅ VILKA POETER DU KÄNNER TILL.** Finns någon av deras böcker i skolbiblioteket? Då kan du bläddra igenom en bok inför workshopen!

Före besöket

Förutsättningarna för hur mycket du kan förbereda besöket ser naturligtvis olika ut från skola till skola. Men det kan ändå vara bra att lägga något slags grund inför besöket.

Mitt tips är att om möjligt förbereda eleverna inför besöket genom att visa och läsa upp dikter för dem. Urvalet kan ni göra antingen med hjälp av antologier som *En bro av poesi*, *Tid för poesi* eller *Berör och förstör* – de förra är skapade med stöd av Svenska Akademien och Litteraturbanken, den senare är utgiven av Rabén och Sjögren – eller utifrån egna kriterier. Möjliga utgångspunkter kan vara:

- vinnaren av Sveriges Radios lyrikpris,
- vinnaren av Ortens bästa poet,
- någon av de Nobelpristagare som har skrivit poesi,
- poeter som också har skrivit barnböcker,
- unga poeter som har publicerat sig i tidskrifter som *Ponton*,
- poeter som har nominerats till Lilla Augustpriset, eller
- poeter som vunnit SM i poetry slam.

Priser, tävlingar och antologier kan vara en bra väg in i poesin. Men viktigast är att välja poesi som du själv tycker om – ditt engagemang väcker elevernas nyfikenhet.

Tips

● PRATA MED ELEVERNA OM POESI.

Det kan handla om att du själv inte läser så mycket poesi eller om en viss poet eller om en känd dikt. Kom ihåg att poesin är lekfull och tillåtande! Det finns inget rätt och fel när det gäller hur man tolkar en dikt.

● VISA OCH LÄS UPP DIKTER FÖR ELEVERNA! Välj någon dikt från Litteraturbanken eller från antologier.

● FORMULERA FRÅGOR TILL POETEN.

Vilken sorts poesi skriver poeten? Vad tycker hen om för poesi? Varför började hen skriva poesi?

● TA KONTAKT MED POETEN i god tid och fråga om hen behöver hjälpmedel eller material för att genomföra sin workshop.

● BESTÄM MÖTESPLATS MED POETEN.

Du känner till skolan men det gör inte den besökande poeten.

Besöket

I **centrum för** poetbesöket står som sagt (ofta) leken. Poesins relativa frihet i förhållande till andra sätt att arbeta med språket gör att mötena mellan poet och elever lätt kommer att handla om den *frihet* som finns i språket. Förutom att eleverna får möta en yrkesarbetande författare – en livs levande poet! – så får de också möjlighet att upptäcka glädjen i att använda språket på ett konstigt, fritt och eget sätt. Det kan både inspirera deras skrivande och ge dem en ny förståelse för hur språket fungerar. Tillsammans med poeten utforskar eleverna grundläggande beståndsdelar av språket – rytm, ljud, association. **Förhoppningen är att utforskandet skapar ingångar att arbeta vidare med, att man tillsammans med eleverna inte bara studerar skönlitteraturen, utan också njuter av den.**

En workshop kan se olika ut beroende på vilken poet som besöker er och vad som intresserar eleverna. Men det som alltid finns där är poesins bredd. Den kan belysas genom att poeten läser olika sorters dikter, egna och andras, eller genom att visa upp hur olika dikter kan se ut på en boksida. Jag brukar ta med grafiska dikter, där

orden fungerar mer som legoklossar än ord i en mening, och ställa dem bredvid vanliga, sparsmakade diktsidor. Poängen är att visa att det är tillåtet att skriva dikter på olika sätt. **Lekfullheten och friheten gentemot språket är en grundläggande del av det poetiska arbetet.**

En dikt har inte ett facit. Tvärtom så kan en och samma dikt ha en mängd olika svar, precis som en och samma skrivövning kan se olika ut beroende på vem som gör den. Oavsett hur enkel en övning är kommer eleverna att hitta olika lösningar och olika uttryck. Ta till exempel kollageövningen som jag brukar göra.

VÄND

Kollageövning

ALLA ELEVER FÅR TRE PAPPERSREMSOR. Eleverna ska skriva tre påståenden, ett per remsa:

- Jag är rädd för ...
- Mitt bästa minne är ...
- Nästa år ska jag ...

Läraren och jag samlar in alla remsor, blandar dem och delar upp eleverna. Det är lagom med cirka fem elever per grupp. Varje grupp får sedan en bunt remsor som de ska limma på ett A3-papper i den ordning gruppen själv bestämmer.

Och se där – vi har ett gäng kollagedikter!

Du kan jämföra den här skrivövningen med ett bildkollage. Poängen med bildkollaget är att ta saker som inte hör ihop och sätta dem bredvid varandra – och så har man skapat någonting nytt. Samma sak händer med elevernas olika "svar" på de tre remsorna – som ofta kommer att vara helt olika, och ibland förvånansvärt lika – nämligen att saker som inte alls kommer från samma plats plötsligt läggs sida vid sida.

Någon är rädd för mörker, en annan för att en farmor ska försvinna, en tredje vill åka och se fotbollslaget Barcelona FC spela och en fjärde kanske minns tillbaka till när man hälsade på släkten i Colombia. Det blir ofta väldigt fint att se de här svaren bredvid varandra.

Men det finns mängder av andra möjliga skrivövningar som alla kommer att peka på samma sak: **Om eleverna får chansen kommer de att tycka att det är roligt att skapa.** Och de

kommer i sitt skapande att få syn på hur *olika* deras skapelser har blivit!

I förlängningen kan insikten om att de har löst uppgiften på olika sätt, men att alla sätt är riktiga, leda dem till en bättre förståelse för hur tolkning fungerar och, förhoppningsvis, en djupare kunskap om hur de ska förstå sig själva i samhället och i världen. För det är inte bara poeter och litteraturvetare som behöver ha goda språkfärdigheter. Vi lever alla med och genom språket, och samhället är uppbyggt av en mängd olika språkliga sammanhang, mer eller mindre märkliga. Att på ett opretentiöst och lekfullt sätt ta sig an språket, att i någon bemärkelse göra språket till sitt, är ett första steg i att kunna utveckla både kritiskt tänkande och en god förståelse av sig själv och samhället. Det är stora ord. Men de är faktiskt också sanna.

Tips

- **STÄM AV MED POETEN!** Informera gärna om vissa elever inte fungerar i samma grupp eller om det är någon som behöver extra stöd.
- **DU ÄR ANSVARIG FÖR KLASSEN!** Lämna inte över eleverna till den besökande poeten. Ni ska tillsammans se till att det blir en bra och intresseväckande stund.
- **UPPMUNTRA ELEVERNA ATT STÄLLA FRÅGOR** och dela dikter de tycker om eller har skrivit.
- **VAR BEHJÄLPLIG UNDER ÖVNINGARNA!** Fråga poeten om hen behöver någon sorts material eller hjälp med att dela ut någonting.
- **TESTA ATT SJÄLV GÖRA NÅGON AV SKRIVÖVNINGARNA!** Även lärare kan upptäcka någonting i poesin.

Efter besöket

Det är inte alltid en poet eller en författare kommer på besök till en klass två gånger. Det är unikt för det här projektet. Ta vara på det. Du kan i samråd med poeten fördjupa något ämne eller fortsätta arbeta med en skrivövning *mellan* de två författarbesöken. Eleverna kan få i uppgift att hitta en diktbok i skolbiblioteket och ta med den till nästa tillfälle. Eller så kanske de uppmanas att skriva en dikt om sitt favoritgodis. Det beror helt på upplägget som poeten och eleverna vill ha.

Ibland kan det också vara bättre att följa upp innehållet *efter* att ni har haft era två besök. Men då finns det ändå mycket att göra! Man kan till exempel fortsätta med olika skrivövningar, återvända till något som

poeten pratade om (vad var det där om kollage egentligen?) eller bara reflektera över vad ni gjorde under författarbesöken.

- Vad överraskade er?
- Vad minns ni från skrivövningarna?
- Vad lärde ni er?
- Vad var roligast?
- Vad kan en dikt handla om?

Kom ihåg att tröskeln ska vara låg.

Poängen är att uppmuntra till att lekfullt, kreativt och engagerat arbeta med språket.

SKRIVÖVNINGAR

Världen är... Jag är...

Eleverna skriver tre meningar som börjar med **Världen är**, till exempel: **Världen är stor. Världen är konstig. Världen är allt.** Därefter skriver de tre nya rader, men byter ut **världen** mot **jag**: **Jag är stor. Jag är konstig. Jag är allt.** Här kan man tipsa om att lägga till ett **inte** i den andra frasen. Kanske vill man till exempel skriva: **Jag är inte konstig.**

Beskriv en färg

Skriv upp tre till fem ord på whiteboardtavlan som du personligen associerar till en viss färg. Men använd inte ordet för färgen. Till exempel: gräs, löv, sallad, alger och mossor. Fråga sedan eleverna vad de tänker på (eller om det känns för svårt vilken färg de tänker på) när de läser orden. Be sedan eleverna att skriva en dikt som handlar om en färg, *men utan att de nämner färgen.*

SKRIVÖVNINGAR

Allitterationsdikt – bokstavsrim

Den här skrivövningen kräver förberedelse.

1. Börja med att förklara vad allitteration innebär. Jag börjar med att be eleverna förklara vad ett rim är (det är nästan alltid minst en elev som kan förklara det). Sedan brukar jag förklara att allitteration är som rim fast bakvänt! I stället för att orden ska låta likadant i slutet ska orden låta likadant i början.
2. Fokusera på konsonantallitteration, det vill säga att konsonantljudet i början av ordet ska låta likadant (strunta i ord som börjar med vokaler). Exempel: **Solen strålar starkt.**
3. Här kan man också visa hur olika ljud kan stavas på olika sätt, tänk bara på ord som **kiosk**, **shawarma**, **tjej** och **check**!
4. Skrivövningen kan sedan se ut på två sätt. Antingen skriver ni tillsammans några allittererande dikter på whiteboardtavlan eller så får eleverna i uppgift att, i grupp, skriva "vikgubbedikter".
5. En elev börjar då med att på ett A4-papper skriva en rad som allittererar. Exempel: **Gräset gråter ganska gräsligt.** Därefter ska samma elev vika papperet så att raden inte längre syns och till sist ska eleven skriva ett nytt ord som börjar på ett annat ljud.
6. Nästa elev i gruppen ska sedan skriva en allittererande rad utifrån det sista ord som den första klasskamraten har skrivit. Och så fortsätter det till dess papperet är slut.

SKRIVÖVNINGAR

Rimma och byt ut rimorden

Det här är en av mina favoritövningar. Den är enkel och rolig!

1. Börja med att skriva några meningar på whiteboardtavlan, men utelämna det sista ordet.
2. Be sedan eleverna om slutorden och få dem att rimma de olika raderna med varandra.
3. Det kan se ut så här:

Himlen är blå som ett _____
Träden i skogen har _____
Mina vänner säger _____
Vet du, jag gillar _____

4. Och sedan, efter att eleverna har fått fylla i slutorden:

Himlen är blå som ett hav
Träden i skogen har sav
Mina vänner säger hej
Vet du, jag gillar dig

Men det kan också se ut på något helt annat sätt! Det viktiga med övningen är att du, när du väl har den här vanliga, rimmade dikten, ber eleverna att byta ut rimorden.

5. Fråga eleverna om de kan några andra språk än svenska. (De kan ofta ganska många språk!) Fråga sedan om de kan översätta rimorden till något annat språk. Byt sedan ut alla rimorden och – vips! – så har vi en rolig, tokig, mångspråkig dikt. Till exempel:

Himlen är blå som ett mar
Träden i skogen har Baumsaft
Mina vänner säger marhaba
Vet du, jag gillar you

En fantastisk liten dikt!

TIPS!

Ge gärna eleverna utrymme att läsa upp sina dikter efter en skrivövning.

SKRIVÖVNINGAR

Fyll i en dikt

Den här övningen kräver att du antingen skriver en egen dikt eller tar en befintlig dikt och transkriberar den. Jag brukar ta en dikt med en ganska enhetlig rytm, till exempel versmåttet runometer. Det består av fyra likadana byggstenar per rad:

1) betonat-obetonat, 2) betonat-obetonat, 3) betonat-obetonat, 4) betonat-obetonat.

Till exempel:

1) Tänk att 2) jag får 3) träffa 4) vänner
(= TÄNK att JAG får TRÄFFa VÄNNer)

Men oavsett vilken dikt du skriver eller väljer så ska du stryka några ord. Skrivövningen blir sedan att eleverna ska fylla luckorna i texten med egna ord – men med samma rytm! Då är det enklast att bara ta bort till exempel tvåstaviga ord eller bara adjektiv eller bara substantiv. Då kan ni inför övningen tillsammans gå igenom vad stavelser är eller vad tvåstaviga ord är eller vad adjektiv är.

Stryk ord

Det finns en sorts poesi som kallas black-outdikt. Det kan vara en handfast övning att göra med eleverna.

1. Välj en dikt eller en sida ur en roman, kopiera den och dela ut ett exemplar till varje elev.

2. Instruktionerna kan vara olika:

- Stryk över alla ord man inte gillar.

- Skapa nya meningar av de meningar som finns.
- Stryk över alla substantiv och adjektiv.

3. Resultaten blir visuellt intressanta och kan vara fina att sätta upp på väggen i klassrummet och dikterna kommer med all sannolikhet att bli väldigt olika.

Poesi och skolans andra ämnen

Poesin i sig är ingen främling i skolan. Den har tvärtom en viktig roll att fylla. Besök av en poet kan bidra till att stärka elevernas läs- och tolkningsfärdigheter. Att våga lita på sig själv när man tolkar en dikt kan göra att man på ett bättre sätt börjar förstå vad det egentligen är att tolka text. Vi vuxna vet ju att orden är beroende av hur, när, var och varför de sägs. Det betyder helt olika saker om någon du älskar ringer och säger "hej, jag står här utanför nu" eller om det är en vän som ska hjälpa dig att flytta som säger det. Men det här är någonting man måste lära sig!

Precis som orden "dröm" eller "vågrön" har olika laddningar för var och en av oss så kan också en dikt eller ett brev eller en instruktion göra olika intryck på oss. Poesin är en övning för eleverna i att tolka språket.

Men poesin har också på ett konkret sätt en koppling till andra skolämnen. En övning som "Fyll i en dikt" ger möjlighet att gå igenom vad stavelser är för någonting (svenska) och allitterationsdikten bidrar inte bara till rättstavning utan också till att skärpa elevernas språkliga gehör (varför låter stjärna och kärna olika?).

Kollagedikter är ju också bildmässiga kollage, där eleverna kombinerar olika delar till en ny helhet. Grafisk poesi och blackoutdikter ligger

också nära bildkonstens sätt att arbeta med form, yta och komposition.

Poesi bygger ofta på rytm, ljud, upprepningar och klang. Övningar med rim, allitteration och versmått har tydliga beröringspunkter med musikens arbete med puls och mönster.

Flera av övningarna fungerar utmärkt flerspråkigt. När elever använder ord från olika språk synliggörs både likheter och skillnader mellan språk, samtidigt som klassens samlade språkunskaper blir en resurs.

Det finns mycket mer att säga om poesin och dess förhållande till andra skolämnen. Förmågan att tolka en dikt, det vill säga att prata om vad den kan betyda, att vrida och vända på den, är en grundsten i att kunna utveckla kritiskt tänkande. Det är ett första steg i att förstå att allt språk kräver tolkning. I förlängningen kan en större kontroll över språkliga verktyg också leda till att bättre förstå sig själv och sin omgivning.

Men egentligen tycker jag inte att man behöver argumentera för poesin på det sättet. Det räcker med att konstatera det jag redan har sagt flera gånger: Poesin är att fritt och lekfullt arbeta med språket. Låter inte det rätt roligt?

P som i poesi

- 2 workshops med en poet.
- 1500 kr per klass.
- Årskurs 4.
- För skolor med högt socioekonomiskt index i region Öst.
- Läsning, skrivande, övningar och samtal.

Boka ett besök

Om Författarcentrum Öst

Författarcentrum Öst är Sveriges största författarförmedling. Sedan 1967 har vi skapat möten mellan författare och läsare. Som skola kan ni enkelt boka författarbesök via oss, både inom ordinarie undervisning och som en del av Skapande skola. Hos oss hittar ni över 900 yrkesverksamma författare inom skönlitteratur, poesi och sakprosa. Vi driver också läs- och skrivfrämjande projekt som stärker litteraturens roll i samhället och gör den tillgänglig för fler.

Kontakt

Projektledning: Laura Mendez Edkvist

E-post: laura.mendez.edkvist@forfattarcentrum.se

Telefonnummer: 072-235 83 31

Författare till denna guide är Erik Lindman Mata, poet och skrivpedagog | Författarfoto: Carla Lomakka | Övriga foton: Stefan Tell

Författarcentrum Öst
Drottninggatan 88B
111 36 Stockholm

info@forfattarcentrum.se
forfattarcentrum.se/ost

 [forfattarcentrumost](#)
 [forfattarcentrum_ost](#)